

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ПІД МІКРОСКОПОМ УЧЕНОГО

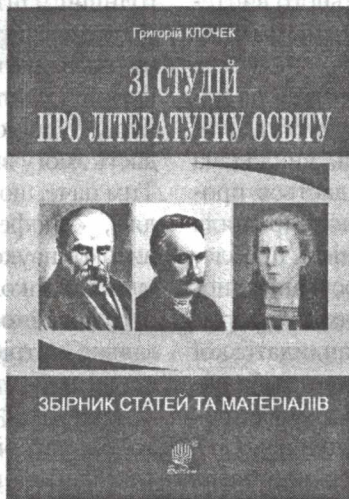
Тетяна ВІРЧЕНКО,
доцент
Криворізького
національного університету

На початку березня Григорій Ключек презентував збірник статей і матеріалів «Зі студій про літературну освіту». Нарешті з'явилася книжка не з голосливими науковими твердженнями заради самої науки, а з пропозицією конструктивних реформ стосовно впровадження в навчальний процес ідей, що сприяли б вихованню Людей – свідомих українців, які пишуться своєю нацією.

Книжка читається легко, на одному подиху, і дуже хочеться, щоб вона потрапила в руки вчителів шкіл, гімназій, ліцеїв, студентів-гуманитаріїв, зокрема педагогічних вишів, і стала предметом обговорення на заняттях зі «Шкільного курсу української літератури» чи «Методики викладання української літератури». Переконана, що вчителям-зарубіжникам вона також допоможе знайти відповіді на низку гострих проблем. Усе це потрібно хоча б для того, щоб ми не перетворилися на «нашого далекого предка – неандертальця», адже – правомірно вважає автор – «процес здичавіння цілком можливий, якщо не вдасться ствердити культ Слова».

Ідеї, що пронизують усі студії Г.Ключека, слугують підґрунтям удосконалення літературної освіти загалом і стосуються як середньої, так і вищої школи. Це зумовлює логіку поданого матеріалу: від «Вищої літературної освіти в контексті Болонського процесу», через системний аналіз сучасної шкільної мовно-літературної освіти («Якби ви вчилися так, як треба...», де автор робить історичний екскурс) і осмислення освітніх функцій художньої літератури, автор приходить до увиразнення кульмінаційного моменту – стрижня книжки – Концепції реформування літературної освіти в середній школі, яка знайшла численних прихильників, що підтверджують публікації в журналі «Дивослово» упродовж 2012 року. Прагнення висловити і своє «за» оприлюдненій концепції реалізую міркуваннями щодо з'яви нової книжки.

Григорій Дмитрович залишається вірним системному підходу, обстоюваному як у літературознавстві, так і на освітній ниві. Системний підхід у літературознавстві дає змогу вченому проникнути в художню суть твору, побачити, як «усі компоненти поезики узгоджують свої зусилля на виконання художнього завдання». Завдяки цьому підходу

Учитель-словесник є центральною фігурою в нашому суспільстві.

Чингіз Айтматов

запропонована і головна триєдина мета літературної освіти: підготовка інтелектуальної, духовно зрілої й мовленнєво грамотної особистості.

Адміністраціям класичних і профільних вишів нині важливо усвідомити, що «бібліотека – обличчя навчального закладу». Саме тому обов'язок викладачів – систематично нагадувати, радити студентам із семестру в семестр, із року в рік формувати власну книгозбірню. Адже добрий фахівець навіть після здобуття вищої освіти повинен працювати над професійним самовдосконаленням, що немислиме без роботи з книжкою.

Кажу так, бо вдячна долі, що мені у стінах Криворізького державного педагогічного університету було кому про це нагадувати.

Не можна не зважати на те, що нині, як ніколи, у роботі зі студентами відчутні наслідки нівеляції письмового твору, важливість реабілітації якого безсумнівна. Написані зв'язні тексти на запропоновану тему нечасто вражають художнім багатством, різноманітними синтаксичними конструкціями. Ще гостріше ця проблема відчувається в економічних вищих навчальних закладах, коли у програмі на заміну дисципліні «Українська словесність» знову введена «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Значна перевага першої полягала в тому, що відводилися години на українську літературу і викладач мав змогу повернутися до знакових творів української класики, прочитувати їх зі студентами «під мікроскопом», формувати на цій основі доброту, людяність, духовність як визначальні риси характеру студентів. Мабуть, настав час актуалізувати настанову В.Сухомлинського, про яку нагадає Г.Ключек: «І мова, і література об'єднуються одним поняттям – словесність. Це особливий цикл у змісті освіти, особлива сторона освіченості».

Деякі кроки в реформуванні вищої літературної освіти потребують окремого обговорення і пошуків шляхів реалізації. Насамперед це стосується введення дисципліни «Теорія літератури» до бакалаврської програми – це сприятиме систематизації та поглибленню теоретичних знань майбутнього вчителя-словесника, без яких неможливо досягнути художніх глибин, а також частково розв'яже проблему навантаження викладачів.

Глобалізація, широкий інформативний потік унеможливають занурення у творчість генія, спричинюють ковзання по поверхні літературного процесу. Тому автор формулює аксіому сучасної літературної освіти: «Що більше у вищівському викладанні історії літератури концентруватиметься увага на геніальних постатях і що більше їхне осмислення ставатиме концептуальним, то виразнішою та змістовнішою буде їхня знаковість, то активніше – через посередництво шкільного вчителя-словесника – кожний з них ставатиме фактом суспільної свідомості».

У кожній частині книжки наголошується на доконечності формування культу праці як студента-гуманітарія, так і вчителя-словесника, викладача вишу. Тому цілком умотивовано видається пропозиція, аби магістерське дослідження вирізняла «стовідсоткова самостійність, актуальність проблематики, оптимальна структура, застосування новітніх дослідницьких технологій, грамотне оформлення», обсяг його має становити $\frac{3}{4}$ кандидатської дисертації. Проте нашому суспільству ще треба наполегливо попрацювати, щоб чітко усвідомити призначення бакалавра, магістра і кандидата наук.

Пропонуючи реформи, автор увесь час звертається до аналізу традицій, позитивних національних здобутків, адже нині вкрай потрібно «остерігатися нівеляції національних особливостей освітніх систем», не забуваючи, однак, про доцільність вивчення зарубіжного досвіду, який упроваджувати треба надзвичайно обережно.

Г.Клочек пропонує продуктивний шлях оцінювання тих, хто вивчає «живе, емоційно трепетне, наділене енергією Добра і Краси художнє слово»: перевіряти вміння студента «аналізувати художній твір, здатність бути імпліцитним читачем, інтерпретатором енергійності художнього тексту».

Серед висловлених пропозицій щодо реформування літературної освіти в середній школі концептуальним видається створення для старших класів інтегрованого літературно-мовного курсу. Це непросте річ, адже змінювати доведеться і свідомість, бо не всі ще сприймають висновок Стіва Джобса про те, що «гуманітарно-естетичне мислення, основи якого закладаються художньою літературою як навчальним предметом у школі, має бути тим важливим складником “технологічного” мислення сучасного спеціаліста, що стимулює його творчий потенціал». Тільки така свідома мисленева установка, яка поверне художній літературі статус королеви мистецтв, дасть змогу здійснювати зміни безконфліктно, гармонійно, а це, своєю чергою, забезпечить реформування на користь освіти нації.

Тим часом поки що складно братися й до переосмислення навчальної програми з літератури, яка потребує оптимізації, хоча шлях її досягнення вже запропонований – «до програми повинні входити лише високохудожні твори». Літературознавець називає й набір параметрів, які треба брати до уваги, –

«рівень художності, пізнавальний та виховний потенціал, актуальність проблематики та її відповідність віковим особливостям учнів (тут слід залучити до роботи психологів, адже більшість сучасних дітей молодшого шкільного віку гіперактивна, а діти середньої школи не вирізняються міцною пам'яттю, умінням концентрувати увагу – ми маємо пам'ятати, що це діти тих батьків, чиє дитинство припало на післячорнобильську добу. – Т.В.), їхнім власне сьогоденнішнім інтересам, узгодженість із “надзавданням” програми, читабельність, здатність демонструвати ту чи ту теоретико-літературну тезу і т. ін.». Отже, ці критерії мають бути взяті за основу єдиної методики, якою буде досліджений кожний твір програми, що дасть змогу виявити непридатні для вивчення твори. Тим паче, що створення такої програми під силу людям, «професіоналізм яких полягає у поєднанні високої наукової підготовки з глибокими знаннями сучасної школи».

Емоційно спокійніше можна втілити такий нагально потрібний проект, як створення шкільного словника літературознавчих термінів і шкільної літературної енциклопедії. Час уже визначатися з колом авторів (літературознавців і вчителів-практиків), яким цей проект не байдужий, обговорювати концепцію видання і братися до реалізації.

Учителі-практики цінують посібники, що містять істинне, а не сфальсифіковане тлумачення творчого кредо письменника, літературознавчий аналіз його творів, акцентування їх у методичному аспекті. Такими є книжки Г.Клочечка «Ліна Костенко. Навчальний посібник-хрестоматія», «Поезія Тараса Шевченка: сучасна інтерпретація», монографічні прочитання поезій Т.Шевченка, розміщені на сторінках «Дивослова». У них автор забезпечує системність викладу матеріалу, сконцентрованість пізнавальної енергії, зосередженість уваги на аналізі конкретного твору, апеляцію до досвіду тих літературознавців, які здійснили художнє розкодування твору.

Клочек у деталях розглядає проблему формування програми, підручників і посібників, які стали б настільними книжками словесника. Допитливого й вимогливого вчителя нині радують переважно періодичні видання. Ще донедавна мало не єдиною «книжкою для вчителя» антропоцентричного спрямування була «Зарубіжна література в людинотворчому вимірі» Ігоря Мойсеїва. Тепер можемо говорити про реформування літературної освіти, тримаючи в полі зору найрідніше – українську літературу.

Ми зацентрували найважливіші, на наш погляд, аспекти, що потребують нагального втілення, адже все, що висловив професор Клочек у збірнику «Зі студій про літературну освіту», – реальні пропозиції, потрібні сучасній школі, ВНЗ. Вони не раз апробовані, тому придатні бути інструментом ефективного навчання і виховання шкільної та студентської молоді.